

RÕÕM MUUSIKAST, RÕÕM ETENDUSEST

• Muljeid «Cyrano de Bergeraci»

esietenduselt 4. juulil •

Rostandi särav ja mänguline, paljuski tekstil rajanev tükk ooperilaval? Seal, kus kõik toimub-areneb aeglaselt (lauldud sõna kestab ju kauem kui kõneldud sõnal), kus tihti peale tekstist aru ei saa (diktsioon, kõlava «vokaali» tagaajamine!), kus tavapäraselt võimutseb ooperlik tinglikkus (saali laulmine, ikka ühed ja samad kätteharrutatud žestid, konkreetsete inimkujude asemel karakterid üldse). On see mõeldav? Kas pole säärane julgustükk juba ette läbikukkumisele määratud?

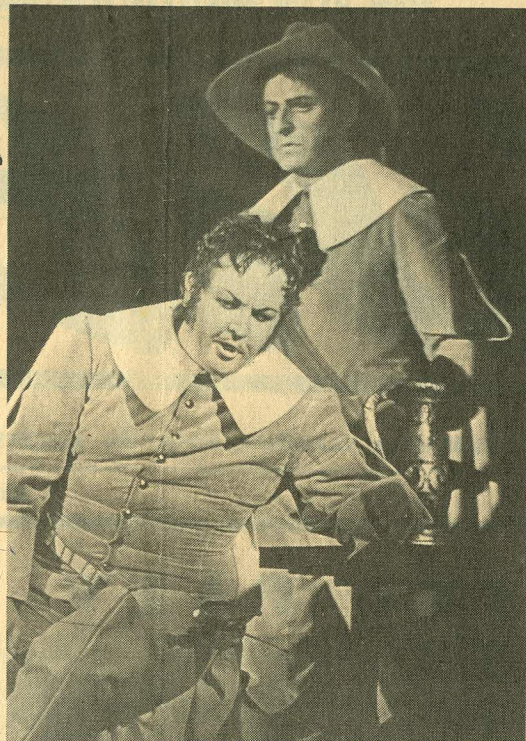
Ei kukkunud läbi. Jaan Kross kirjutas libreto, Etno Tamberg muusika, Udo Väljaots lavastas ning nüüd on muusikateatri oma «Cyrano». Pole selles liiga tehtud Rostandi mõttele ja vaimule, pole kannatanud ka heroiline värsskomöödia, s. t. lavalugu ise. Seda eeskätt muidugi tänu J. Krossi hea maitse ja taktitundega koostatud libretole. Ära on jäetud üksnes 1. vaatus (mis on nagu sissejuhatus põhiloole), muidu on kõik oluline libretos olemas. (Ei mõista ainult, miks originaal kavalehel on värssdraamaks nimetatud?)

E. Tamberg on ütelnud: «... taotlesin «Cyranos» ooperlikkust selle klassikalises tähenduses nii muusikalise kui vormilise ülesehituse poolest.» See taotlus on tal õnnestunud — teos kuulub nn. numbrioperite kilda, kus iga aaria, laul või stseen on omaette lõpetatud tervik. Ka väljenduslaad on siin (sõna parimas mõttes) ooperlik — valdavalt meloodiline, ruumi on

antud kantileenile, sekka sügeneb ka koloratuuri elemente.

Kogumulje muusikast: see on tõepoolest leidlikult ja vaheldusrikkalt viisiderohke, elavalt ja erksalt rütmikas, areneb vastandamiste ja kontrastide rakendamise teel. Orkestratsioonis on läbipaistvust, õhku. Puhuti on saatpartii nagu liigagi lihtne, ent see juures väga peenelt tehtud. Tabavalt karakterseid on peategelaste juhtmotiivid.

Helilooja on hästi osanud sisse elada oma tegelaste hingeisundisse ja püüdnud neid igast küljest iseloomustada. Ses mõttes on eriti ilmekas selgeltjutav alltekst — mitte sõna või tegevuse, vaid orkestri repliikide järgi mõistab kuulaja, mida antud tegelane antud situatsioonis tunneb ja mõtleb (eriti Cyrano, sageli ka Roxane).

Pildil: Henrik Krumm (Christian) ja Teo Maiste (Cyrano).

G. Valdla foto

pole seni veel näinudki, milliseid võimalusi õieti pakub teatri uus valgustusüsteem.) Eriti ilmekaks ega silmarõõmu pakkuvaks ei saa nimetada ka kostüümide lahendust. Pole nagu seda üllatavat-ainukordset karakterseid, mida mäletame kunstniku paljudest varasematest töödest.

Säärases ooperis esinemine on küllap igale lauljale raske ülesanne. Eeldab ju teos ise üsna erilist treenitust, rütmiliselt keeruka vokaalpartii enesestmõistetavat valdamist. Aga peale selle on vaja veel laitmatut diktsiooni (juba ühegi fraasi kaotamine on sisuline kaotus!), head lavalist liikumist (ajastu, tegevuse vilgas kulg), eriti aga näitlejameisterlikkust — mõtte aktiivsust, lavalise tegevuse täpsust, kujujoonise viimistletust, eksimatut partneritunnetust. Aabitsatõed? Aga tõdedega on tihtilugu nii, et kui nendega kokku puutume, siis selgub, et need pole meile kaugeltki vajalikult omased.

«Cyrano» on sõnateatri näidend muusikas, eeldab seega erilist realistlikku lahendust laval. Mitte halli argirealism, vaid poetiseeritud elutõde. Siin lihtsalt ei tohi n.-õ. ooperit teha. Ses mõttes tundub, et lavastaja on oma ränka ülesannet õigesti mõistnud ja truppi, eriti muidugi soliste, jõudumööda nende eesmärkide saavutamise poole suunanud. Ent kasvuruumi on veel palju.

Kogumulje etendusest on vägagi soodus. On häid mõtteid, on meeolusid ülemelikult huumorist tõelise tra-

gikani, on leidlikke misan- stseene, kujude karakterseid ning nende selge arengujoone väljatoomist. Lühidalt — nagu muusika, nii on ka la- vastus olemuslikult Rostan- dile lähedane. On muidugi ka küsitavusi. Esimene vaat- us tundub pisut staatiline, kolmas nagu väsitab, vaataja tähelepanu kipub hajuma. Võib-olla on kolmas muusika- liselt veidi pikk? Või on asi selles, et kuna mõlemad on n.-õ. musketäride vaatused, siis pole kõik ehk korras mas- sistseenide lahenduses? Või musketäride (koori) ja solis- tide vahekordades?

Kuna etenduses on palju küllaltki olulisi tegelasi, siis saab ühekorde mulje põhjal rääkida paraku vaid kolmest peategelasest, kes on tähele- panu keskpunktis.

Meeldiv Christian on Ros- tislav Gurjev. Ta laulab nüansikalt ja püüab oma lüü- rilist kangelat igati veenvaks teha. Ega see osa pakugi eri- lisi võimalusi karakteri rel- jeefsemaks vormimiseks. Siis- ki tuleks veel mõelda kahele olulisele lõigule — rõdustsee- nile, kus Christian tunneb en- nast võitjana, ja episoodile la- hingulaagris, kus Christian lõpuks ja lõplikult mõistab, et ta on kaotaja. Kui need kontrastsemalt välja kujun- dada, järgneks paljutõotavale algusele veelgi veenvam ja huvitavam arendus.

Kaks kesket kuju Roxane ja Cyrano on sedavõrd rik- kalt, kõitvalt ja meelde jää- valt lauldud ja mängitud, et kummastki võiks (ja peaks!) kirjutama vähemasti antud kirjatüki pikkuse analüüsi. Sestap lubatagu piirduda vaid kõige olulisema nentimi- sega.

T. Maiste Cyrano puhul ai- nult üks küsimus: kas ei ta- suks otsida mingit eriti peh- melt laulvat, muust täiesti erinevat vokaalset intonat- siooni rõdustseeni armuaval-

duses ja surma eel kirja lu- gedes? See tõstaks olulised lõigud rohkem esile, rikasta- des ühtlasi häälevärvide pa- letti. Muidu on ta aga pesu- ehtne Cyrano — suure mõtte- lennuga luuletaja, kes samas otse praaliva hulljulgusega võitlusse tormab, on meeletu- seni armunud, samas aga või- meline ennastohverdavalt loo- buma kõigist õnnelootustest... Võib-olla just selles äärmus- likult vastandlike tunnete or- gaanilises sulamis peitubki Maiste Cyrano nakatavus ja veenvus.

A. Kaalu Roxane särab üle kogu etenduse — ka siis, kui ta on tütarlapselikult vägur- malbe (1. vaatus) või kui ta nukrana elab vaid mälestus- tes (epiloog). Otse pillavalt rakendab laulja oma suuri vokaalseid ja mängulisi või- meid selle romantilise naise ideaalkuju loomisel. Temas on suuri tundeid, kelmikat mänglevust, lõputu hulki peeni nüansse ühelt tundeseisun- dilt teisele üleminekul. Ja veel üks oluline joon (mida tasuks küll veelgi reljeefse- malt välja tuua): Roxane ei koketeeri, ta ei oota ju komp- limente, kui ta tahab Chris- tianilt kuulda kauneid sõnu. Ei, temas elab sisemine vaja- dus poesia, kauni sõna ja ül- la mõtte järele. A. Kaal liht- salt on Roxane, võluv, sar- mikas ja tark.

Ilmselt tohtu on olnud kontsertmeisterite ja dirigent P. Lilje töö selle keeruka ja esitamiseks kapriisse teose kätteõppimisel. Võib arvata, millist erakordset kontsent- ratsiooni nõuab dirigendilt selle etenduse juhtimine. Ent nähtud vaev on ennast juba praegu ära tasunud. Loodame siiski, et süvenemine jätkub ja kusagil sünnendal etendu- sel on kõik veel täpsem, sisu- kam ja loominguliselt ilme- kam.